

Bir Dolandırıcıya Biçilen Toplumsal Roller: Eyüplü Halit Portresi

Ömer Obuz¹

Eyüplü Halit Kimdir?

Aldatma, yalan söyleme, dolandırma ya da hırsızlık insanoğlunun sıklıkla müracaat ettiği yaygın eylemlerdir ve insanlar bu gibi alışkanlıklarını her dönem canlı tutmuşlardır. Toplumlar ise bu gibi suçları önlemek adına büyük çaba göstermiştir.² Yine de insanoğlu kolay yoldan para kazanmayı her zaman çok sevmiştir. Zannediyorum bunun nedenini açık bir şekilde Roelf Bolt şu tanımıyla veriyor: “Yalan söylemek asgari çabayla azami kazanımlar elde edebilmek için müthiş bir araçtır.”³

Dolandırıcılık ve dolandırıcılar, Osmanlı İmparatorluğu ve cumhuriyet dönemlerinin temel ahlak ve asayiş sorunlarından biriydi. Zira her iki dönemde farklı yöntemlerle insanları soyan dolandırıcılar vardı. Misal, meşhur yankesici ve dolandırıcılardan Fındık Fatma daha ziyade cinsi cazibesini kullanarak insanları kandırıyordu.⁴ En az Eyüplü kadar şöhretli olan Mahmut Saim ise neşriyat dolandırıcılığında uzmanlaşmıştı. Hatta bir gazetenin iddiasına göre Mahmut

Eyüplü Halit

(Cumhuriyet, 4 Nisan 1930)

¹ Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tarih Bölümü, omerobuz@yyu.edu.tr, ORC ID: 0000-0002-8686-4488.

² Misal, Antik Yunan’da suçüstü yakalanan hırsızlar kendilerini haklı sebeplerle savunamazsa idam edilirdi. Mitchel P. Roth, Göze Göz, Suç ve Cezanın Küresel Tarihi, (Çev: Barışhan Erdoğan), Can Yayınları, İstanbul 2017.

³ Roelf Bolt, Yalancılar ve Sahtekarlar Ansiklopedisi, (Çev. Tefik Uyar.), Domingo Yayınları, 2016.

⁴ Sabih Alaçam, “Kaldırıcılık Nedir?”, Son Posta, 10 Şubat 1939.

Saim, İstanbul'un sabıkası en fazla olan dolandırıcısıydı. O, farklı gazeteler adına abonelikler yazdırarak piyasaya girmiş ve daha sonra ücret karşılığında hayali abonelikler ve bayilikler verdiği yalanlarıyla insanları dolandırmaya devam etmişti.⁵

Bunlar içerisinde Eyüplü Halit'in yeri oldukça ilginçtir. Genellikle "kadın avcısı" olarak anılan ve yaşadığı dönemde adından en çok söz ettiren, uzun yıllar boyunca hayatı en çok merak edilen dolandırıcı oldu. Asıl adı Halit Keskin'di ve Eyüp Sultan'da Bahriye Sokağındaki bir evde doğmuştu. Babası, düzgün hayatı olan bir imamdı ve baş türbedarlık yapmaktaydı. Varlıklı, iyi huylu ve dindar birisiydi. Halit ise babasına çekmemiş, küçük yaşlardan itibaren çizginin dışında olma yolunda sınırları olağanca aşındırmıştı.⁶

Eyüplü, bilhassa cumhuriyet döneminde basında kendine değme siyasetçiden ve sanatçıdan çok daha fazla yer bulmayı başardı. Çeşitli basın organlarında hatıratları yayınlandı. Yıllar yılı yüzü hiç eskimeyen Eyüplü, bitmek tükenmek bilmeyen dolandırıcılık iştahı yüzünden sürekli adliyelik oldu. 1930 yılındaysa ağır hapis cezası aldı.⁷ Herkes bu cezayı dolandırıcılıktan aldığını düşünse de Eyüplü Halit, aslında elini kana bulamıştı. 1938 yılında afla hapis-haneden çıktıktan sonra bir gazeteciye verdiği röportajında Kırkor isimli bir Ermeni'yi öldürdüğü söylemişti.⁸

Yine de Eyüplü Halit öyle popülerdir ki 1941 yılında *Vatan* gazetesi hatıratını yayınlamak ister.⁹ Böylelikle belki de hayatını rayına sokabilme, hatalarının kefaretni ödeyebilme şansı doğar. Günler öncesinden başta *Vatan*'da olmak üzere kimi yazılı basında pr (halkla ilişkiler) çalışması başlar. Sözüm ona bu girişim Eyüplü'nün ıslah olması için bir adım olacaktır ve anlatıları masum insanları kendisi gibilerden koruyacaktır. Bir dolandırıcının gazete sütunlarında çarşaf çarşaf boy göstermesi gibi bu tuhaf durumun izahı ise onun artık tövbekâr olacağı ve bu teşebbüsün iyi bir hevesin mahsulü olarak ifade edilir.¹⁰

⁵ Mahmut Saim'in bazı dolandırıcılıkları için bkz. *Vakit*, 6 Nisan 1930; *Akşam*, 19 Mayıs 1931; *Kurun*, 25 Ağustos 1936; *Ulus*, 1 Mayıs 1944.

⁶ Bir kaynakta 1306'da doğduğu bilgisi yer alır. Bkz. *Vakit*, 10 Şubat 1930, Bir başkasındaysa 1310/1894 yılında doğduğu belirtilir. *Vatan*, 3 Temmuz 1941.

⁷ *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1930, *Hakimiyeti Milliye*, 4 Nisan 1930.

⁸ Yalan konusunda uzman olan Eyüplü işlediği cinayetin nedenlerini farklı anlatır. Bir röportajında; Kırkor'un arkasından konuşup durduğunu, bir gün onu dövdüğünü, Kırkor'un da sağda solda kendisini öldüreceğini söylemeye başlayınca bunu bir can meselesi olarak gördüğünden onu öldürmüştü. Eyüplü 1941 yılında ise cinayet işleminin nedenini farklı anlatır. Güya sevgilisi Eleniçe ile Yeniköypalas'a eğlenmeğe giderken Maslak yolunda bir saldırıya uğrar. Saldıran dönemin sayılı zengin ve hovardalarından koza tüccarı Kırkor'dur ki boğuşma esnasında da vurularak ölür. Bkz. Sabahaddin Aygen, "Meşhur Kadın Dolandırıcısı" *Haber*, 26 Temmuz 1938, *Vatan*, 14 Ağustos 1941.

⁹ Söz konusu hatırat, 3 Temmuz 1941'de başlar ve 14 Ağustos 1941 tarihinde tamamlanır. Toplam 41 sayı olarak yayınlanan tefrikalarda anlatıcı Eyüplü Halit, kaleme alan ise Mim Sıfır takma isimli aslında adı Razi olan eski bir subay, Mütarekede polislik yapmış biridir. İstanbul'un işgali esnasında Millî Mücadele'ye katılan Razi, sonraları gazetelerde "M. Sıfır" imzasını kullandı. Bkz. Ümit Bayazoğlu, *Hatırda Kalmaz Satırda Kalır* 58 Portre, Aras Yayıncılık, 2007.

¹⁰ *Kör Kadı*, "Eyüplü Halit", *Vatan*, 27 Haziran 1941.

Anlaşılan söz konusu gazete, her suçluda iyi bir damar olacağına inanıyordu. Onun anlatacaklarının iyi ve kötüyü anlamada yararlı bir vesika olacağı, hatta Eyüplü Halit'ten iyi bir zabıta muhabiri yetiştirmek bile düşünülüyordu. Kendisine uzanan bu fırsattan istifade edeceğini söyleyen¹¹ Eyüplü'nün sözlerine bakılırsa kötü şöhretinden memnun değildi ve biri iyiyi, diğeri kötüyü temsil eden iki Eyüplü Halit vardı. Ne var ki kısa süre

(Vatan, 3 Temmuz 1941)

içerisinde samimi olmadığı anlaşıldı. Zira mesela eline kan bulaşmadığını, namuslu insanları dolandırmadığını, "bütün soygunculuğu[nun], başkalarını soymaya hazırlanmış erkek ve kadınlar arasında" olduğunu söylemekteydi. Anlaşılan yalana müptelaliğinden kopamamıştı. Bunun bir diğer örneği 1941 yılındaki bu hatıratında çok gençken Nigâr isimli bir kızı sevdiğini, kızın babasının evlenmeleri için izin vermediğini söylemesiydi.¹² Halbuki 1929 yılında hayatı boyunca sadece Keti isminde İtalyan bir kadını sevdiğini belirtmişti.¹³

Peki, iyi bir aileye mensupken Eyüplü niye *kötü* olmuş, neden insanları kandırmaktan ve sürekli yalan söylemekten vazgeç(e)memişti? Bu soruya kendisi şöyle yanıt veriyordu:

"Bendeki fena huy, bir hastalık halindedir. Hem de birinden kapma ve bulaşma nevinden hastalık değil... Anam, babam iyi insanlar olduğu halde ben nasılsa hasta doğdum. Hastalığım yaşımınla beraber ilerledi, arttı. Birçok aksi tesadüfler hastalık istidadına kuvvet verdi. 'Kabahatsizim' diyemem fakat yaradılışımın da, tesadüflerin de kabahati vardır. Sonra beni anlamağa çalışan, bana el uzatan, tedaviye çalışsam da olmadı. Sık sık düştüğüm hapis hane benim üzerimde bir karantina yeri değil, bir bulaşık mikrop yuvası tesirini yaptı. Oradan her defasında hastalığım artarak, ruhum büsbütün karararak çıktım."

Elbette onun bu kötü özelliğinin esasında bir tür rahatsızlık olduğu söylenebilir. Hem görünen o ki Eyüplü Halit'e pek yardım eden de çıkmamıştır. Aksine adeta suç işledikçe mükafatlandırılmıştır. Onun normal bir suçludan/dolandırıcıdan daha çok ilgi görmesinde evlilik vaadiyle kadınları dolandırması etkiliydi. Bu ilgiyle karikatürize edilerek hep gündemde kaldı. Aldığı cezaların caydırıcı olmaktan uzak oluşu şöhretini katladı. Doğrusu Eyüplü de

¹¹ Vatan, 29 Haziran 1941, s.1; Vatan, 2 Temmuz 1941, s.1; Vatan, 3 Temmuz 1941.

¹² Vatan, 4 Temmuz 1941.

¹³ Milliyet, 22 Kanunuevvel 1929.

bütün bu süreçten ustalıklarla faydalanmayı bilerek kendisini diğer suçlulardan ayırıyordu. Güya dolandırıcılığın ahlaki sınırları vardı: Mesela babasının adını kimseye söylemeyerek kötü ününün babasına sıçramasına izin vermemiş ve elinden geldiğince garibanlara yardım etmişti.¹⁴

Ne yazık ki Eyüplü Halit, bildiği çarkın bir dişlisi olmaktan vazgeçmedi. Hatıratı bittikten hemen sonra yine dolandırıcılık haberlerine konu oldu. Bir gazetenin 9 Ağustos 1941 tarihli bir haberine bakılırsa üç kadın bir erkeği dolandırma iddiasıyla yeniden adliyenin yolunu tuttu.¹⁵ Hem zaten bundan sonra hayatı bir türlü dikiş tutmadı ve ölene dek hapse girip çıkmaya devam etti. Neticede 16 yaşından beri genç ve güzel kadınları iğfal ederek dolandıran Eyüplü Halit, son olarak Şişli’de bir aileyi dolandırmaktan girdiği Sultanahmet Cezaevinde, 1951 yılının ocak ayında öldü.¹⁶

“Yüzüme Gül Canımı Al!”: Nasıl Dolandırırdı?

Eyüplü Halit çok erken yaşlarında dikenli yollara sapacağına ipuçlarını veren bir dolandırıcıydı. Belirttiğine göre henüz okul çağında, kadınlara karşı zaaf hissetmeye başlamıştı. Kızlarla oynamaktan ve bu oyunlar sırasında kızları aldatıp ellerindekileri almaktan hoşlanıyordu. Bu, onda zaman içerisinde bir tür ihtiras ve ihtisasa dönüştü. Henüz on altı yaşlarında, Eyüp Sultan Rüştüyesinde okurken erkeklere karşı çekingen ama kızlara karşı atak hisseder olmuştu.¹⁷ Neticede neredeyse çocukluktan başlayan sahtekarlıklarının kurbanları da genelde kadınlar oluyor, mücevherleri ve paralarına göz dikiyordu.

1920 yılında üzerinde Melek Hanım’a ait bir çift (Akşam, 27 Temmuz 1938) küpe bulunmuştu.¹⁸ Hatta İstiklal Mahkemesinde bile yargılanmış ve beş seneye mahkûm edilmişti. Ancak Kuvayı Milliye’ye hizmetinden dolayı cezası indirilmiş ve sadece üç ay hapis yatmıştı. Suçlarıyla pek çok hâkim eskiten Eyüplü’nün, doğruysa bir mahkemede kırk davacıya cevap verdiği olmuştu.¹⁹ 1927 tarihli bir gazete haberinde yazılanlara bakılırsa henüz bu vakitte, yüzlerce kadını izdivaç vaadiyle dolandırmayı başarabilmişti.²⁰

¹⁴ Vatan, 3 Temmuz 1941.

¹⁵ Yeni Sabah, 9 Ağustos 1941.

¹⁶ Milliyet, 6 Ocak 1951.

¹⁷ Vatan, 4 Temmuz 1941.

¹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH. HMS/6-2.

¹⁹ Akşam, 10 Şubat 1930.

²⁰ Cumhuriyet, 14 Kanunusani 1927.

Dolandırıcılar kralı bu kötü mesleğinin zirvesinde olduğundan olmalı fazla gururluydu; ufak işlere tenezzül etmez, adî hırsızlık yapmaz, her önüne geleni dolandırmazdı. Ancak bu aşamada ifade etmeliyim ki kendisi kabul etmese de erkekleri de dolandırmıştı. Mesela, kendisine başgardıyan süsü vererek mahpuslara para karşılığında yatak bulmayı teklif ediyordu. Hatta cinayetten sabıkalı Ahmet'i bu şekilde dolandırıp bir miktar parasını almıştı.²¹ Yine hapishanedeyken 28 gün hapse mahkûm edilmiş Osman'ın yanına giderek önüne dikilmiş, "eller yukarı!" demişti. Osman ellerini kaldırıp da kim olduğunu sorunca başgardıyan olduğunu ve üstünü arayacağını söyleyerek Osman'ın üç lirasını çalmıştı.²² Erkekleri dolandırdığının duyulmasını gururuna mı yedirmiyordu yoksa derdi suçlamalardan sıyrılmak mıydı ya da kadınları dolandırarak elde ettiği şöhretin lekeleneyeceğini mi düşünüyordu bilmiyorum ama misal, 1944 yılında bu sefer Papaz Yervant'ı on lira dolandırdığı iddiasıyla adliyenin yolunu tutmuş ve şu ilginç savunmayı yapmıştı:

"Bir kere ben 'kadın avcısı' diye bellenmiş bir adamım. Evet, yıllardan beri başımdan bir sürü macera geçti. Kimi yanlış, kimi doğru, kimisi de yarı yanlış, yarı doğru olmak üzere maziye karışan hayatımda gelip geçen bu maceralar arasında bir tanesi gösterilemez ki bu seferkine benzesin! Evet, çünkü benim zorum daima kadınlardır. Bütün para veya mücevher alıp savuşma yollu maceralarımda karşılaştıklarım, tanıştıklarım ve er geç yanlarından uzaklaştıklarım, seri halinde hep kadındır. Ama yaşlı, ama genç. Hep ve hep kadın! Aralarında bir tane bile erkek yoktur; halbuki Papaz Yervant kadın değil, erkektir! Sonra, kendime sivil memur verdiğimin de hiç emsali yoktur. Bütün zabıta teşkilatı beni bilir, bu, adetim değildir. Ve daha sonrası, güya almış olduğum paranın topu topu on liracıktan ibaret olması! Rica ederim, benim bu kadar az bir şeye tenezzül etmeme imkân ve ihtimal var mıdır? Ben, maddi ve manevi asalete sahibim. Böyle olduğuma inanınız. Zenginim ve servetimden hayır işlerine hisse ayıracak derecede cömerdim. On lira mı dolandır mışım? Değil böyle on liracık, ben, hatta yüzlerce lirayı parmaklarımdan su gibi akıtan ve çok defa da sadaka niyetine harcıyıp şuna buna dağıtan, gerçekten asil bir adamım!"²³

(Cumhuriyet,
14 Kanun-ı Sani 1927)

²¹ Son Telgraf, 19 Birinci Teşrin 1940, Akşam, 20 Teşrinievvel 1940.

²² İkdam, 12 Eylül 1941.

²³ Cumhuriyet, 3 Nisan 1944.

Gerçek şu ki Eyüplü Halit toplumsal rollerin erkekler lehine çok belirgin çizildiği Osmanlı/Türk toplumunda genellikle kadınları hedef seçmiş ve onları dolandırmıştı. Paranın giderek değer kazandığı, sosyal statünün önemini artırdığı ve evliliğin kutsal addedildiği bu düzen Eyüplü'nün işine yaramış olmalıydı. Böyle olduğu için kendisine komiser, polis, prens, paşa çocuğu, bazen de gemi kaptanı ve tüccar süsü verir, yani statü ve paranın gücünü kullanırdı. En önemli özelliği zeki ve kolayca yalan atabilmesiydi. Ayrıca çok kurnazdı. Misal, 1931 yılında hapisshanedeyken bazı gazetelerde öldüğü haberleri yer almıştı. Ancak işin aslı başkaydı.²⁴ Kendisini ailesinden kimsenin ziyaret etmemesi ve mektuplarına cevap verilmemesi üzerine gazetenin birine öldüğüne dair bir mektup yazmış, böylece mektuplarla getiremediğini akrabalarını bu taktiğiyle hapisshaneye getirebilmişti.²⁵ 1938 yılında af çıkınca aynı yöntemle, bu sefer de daha rahat hareket edebilme adına başvurmuş, yine öldüğü şayiasını çıkartmaya çalışmıştı.²⁶ Eğer doğruysa hapisshanedeyken aynı koşuğa yattığı bir İtalyan kasa hırsızının yardımıyla Mussolini'ye mektup yazarak ona sempati beslediği ve düşüncelerini benimsediği için hapse atıldığını söyleyip ondan para bile istemişti.²⁷

Aslında pek de yakışıklı sayılmayan Eyüplü'nün güler yüzü ve tatlı dili insanları dolandırmasına yardımcı oldu. Kadınların çok konuşmalarına izin verir, onların sözünü kesmez, tam bir beyefendi görüntüsü çizerdi. Kadınlar hata yapsalar dahi onları kabahatli saymaz ve karşlarına hep temiz giyimli çıkardı. Ayrıca kadınlarla birlikteyken eğer parası azsa bunu hiçbir zaman açık etmez, her koşulda durumu kurtarmaya çalışırdı. Bu davranışlarına eşlik eden en belirgin özelliği ise çok şık giyinmesiydi. Galata'daki meşhur giyim mağazalarından Mayer mağazasının sahibi Georg Mayer, mağazasına gelen Eyüplü'nün şıklığına, gösteriş merakına ve kadınlara nezaketine şöyle dikkat çekiyordu:

“Ütü çizgileri cetvel ile çizilmiş gibiydi. Kravatında inci ve pırlantalı iğne asla eksik olmazdı ve gümüş kabızalı küçük bastonunun uyandırdığı züppe intibasını daha da belirgin kılıyordu. Halid bizden en zarif kazakları satın alırken, ya da yeni kravatlar arasından çok titizlikle seçim yaparken gerçekte çok güzel kasiyerimizle ilgilendiğinden sıkça şüpheleniyordum. Kasiyerimiz birkaç kere onu sepetlemişti, hatta seyahatlerinden ona küçük hediyeler getireceğine dair verdiği sözler bile etkisiz kalıp boş çıkıyordu.”²⁸

²⁴ Akşam, 7 Ağustos 1931.

²⁵ Cumhuriyet, 1 Eylül 1931.

²⁶ Akşam, 27 Temmuz 1938.

²⁷ SALT Araştırma, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi. Yaşar Danacıoğlu ile Jaklin Çelik'in 14 Eylül 2000'de yaptığı görüşme. Bkz. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/175956> (Erişim: 5 Ağustos 2020). Eyüplü'nün İstanbul'un işgal sürecinde sahte karakol kurduğu ve Sülün Osman'a atfedilen Eminönü'ndeki Saat Kulesi'ni sattığı gibi farklı dolandırıcılıklarından bahsedilir. Bkz. Rifat N. Bali, “Bir Dönemin Ünlü Dolandırıcısı”, Toplumsal Tarih, Eylül 2008. Ancak Eyüplü'nün hatıratlarında ve dönemin haberlerinde bu bilgilere rastlamadığımı belirtmeliyim.

²⁸ George Mayer, Türk Çarşısı, (Çev: Yusuf Öztel), İstanbul: Kitabevi, 2008.

Gerçekten de parmaklarında müteaddit yüzükler olurdu ve yeleşinde güzel bir kösteği vardı. Sigara tiryakisi olmadığı halde arka cebinde işlemeli bir altın tabaka taşır, yeleşindeyse kehribar ağızlık eksik olmazdı. Elinde kendisini yollar umum müdürü, şirket genel müdürü ya da banka müdürü olarak tanıtmanın yolunu sağlayan pek çok kartvizit olurdu. “Cahil” olmasına rağmen ceplerinde daima gazete ve dergi taşırdı. Tanıştığı kadınlara mutlaka bir buket çiçek götürür, yanı sıra beş apartman, dört han, hatta işleyen vapurları olduğu yalanlarını atmayı ihmal etmezdi.²⁹ Bir gazetede insanları nasıl dolandırdığını şöyle anlatıyordu:

“Evvelâ çok kibar ve şık giyinirim. Bu benim en büyük silahımdır. Bir de yanımda en aşağı bin lira gezdirir ve kandırmak istediğim kadının peşini takip ederek girdiği mağazalara damlarım. Katiyen pazarlık etmem ve fırsat buldukça cebimdeki paraları gösteririm. Bu suretle benim zenginliğime emin olan kadın konuşmak için bahaneler icat eder. Artık mesele bitmiş, kelebek çantaya girmiştir. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez derler. Masraftan çekinmem. Birkaç gün bu suretle masrafı ben eder ve kadını sevdiğine inandırttıktan sonra piliç yolar gibi soyarım.”³⁰

Soğuk kanlıydı, ikna kabiliyeti oldukça yüksekti, güzel konuşurdu ve mütebessim biriydi. Bıçakla, tabancayla yani silah zoruyla iş tutmazdı. Onun kadınlara karşı değişmez yöntemi insanların yüzüne gülererek yapacağını yapma usulüydü.³¹ Bol keseden atmak ve sıralı bir dizi yalan söyleyebilme konusunda ise haliyle olağanüstü maharetliydi. Yeri geldiğinde çılgın aşık rolünü oynama konusunda usta sanatçılara taş çıkarırdı. Nitekim başından geçen olayı anlattığı bir hikâyede nasıl rol yaptığını şu cümlelerle gösteriyordu:

“Eftalpe. Hayatta senden başka hiçbir sevdiğim yoktur. Sen, bir alev gibi bütün benliğimi yaktın. Ne olursa olsun, seninle evleneceğim. Ben Şamlıyım. Şam’da benim namütenahi arazilerim ve apartmanlarım, hanlarım var. Bunları, eğer sen istersen, bir an içinde ayaklarının altına atabilirim. Sen yalnız benim ol, yalnız beni sev...”³²

Bütün bu veriler etrafında Eyüplü şayet kısaca formüle edilecekse bu; *Eyüplü Halit + Tatlı Dil = Bir Kadın* şeklinde olmalıydı³³. İyimser, kibar, romantik yaklaşımı ve servetiyle kadınları etkileyen Eyüplü, gerekiyorsa Hristiyan bile olacağını söyleyerek karşısındakini kandırabilirdi.³⁴ Şık kıyafetleri içerisinde gözüne birilerini kestirir, kurbanını takip eder ve bir bahaneyle konuş-

²⁹ Kelepçe, 7 Kasım 1948.

³⁰ Milliyet, 22 Kanunuevvel 1929.

³¹ Akşam, 10 Şubat 1930.

³² Kelepçe, 16 Nisan 1949.

³³ Vatan, 28 Haziran 1941.

³⁴ Son Saat, 4 Haziran 1929.

maya başlayarak servetinden ve evlilikten bahsedirdi. Eyüplü'yle nişanlanan kurban, rolünü iyi oynayan bu dolandırıcıya bütün paralarını, mücevherlerini emanet ederdi. Halit de sırta kadem basardı.³⁵ Neticede güleç yüzü, yalan atma kabiliyeti, kurnazlığı, zekâsı, kalpleri kırmaya kayıtsız vicdanıyla Türk tarihinin tanık olduğu sıra dışı bir dolandırıcıydı.

Nasıl Anıldı?: Bir Yozlaşmanın Örneği

Eyüplü Halit'e biçilen bazı toplumsal roller ister mizah isterse tiraj kaygısından kaynaklı olsun her koşulda sorunluymuştu. Her şeyden önce belirtmeliyim ki sürekli suç işlemesine rağmen aynı süreklilik ona verilen cezalara hiçbir zaman yansımamıştı. O bile bu durumu yeri geldiğinde kendi sözleriyle şöyle ifade ediyordu: "Polisi, adliyeyi, hapishaneyi baba evi gibi tanırım. Bu üç yere resmî ve gayri resmî çok defa girip çıktım. Benim yaş tahtaya bastığım çok nadirdir. Adliyede 10 defadan ziyade men-i muhakeme kararı aldım. Mahkûmiyetim de çokça amma bereket versin az yattım."³⁶

Kanımcı hem az ceza alıyor oluşu hem de basının yoğun ilgisi, Eyüplü'nün bir türlü ıslah ol(a)mamasına doğrudan etki ediyordu. Eyüplü, sanki bir dolandırıcıdan başka pek çok şeydi. Yeri gelir magazin çeşnisi, reklam unsuru, muharrir; yeri gelir sanatçı, maceracı oluyordu. Nitekim bir mizah gazetesinin 19 Ocak 1922 tarihli sayısında "Meşhur Eyüplü Halit" başlığının altında konu edilerek bilmem kaçınıcı defa derdest edildiği üzerinden konu ediyordu.³⁷ Böylesine ciddi bir dolandırıcının yüzlerce insanı nasıl mağdur edebildiği ve aldığı cezaların yetersizliği neredeyse hiç konuşulmazken o ve fiilleri mizahi bir şekilde gündeme geliyor, tabiri caizse sevimlileştiriliyordu. 1929 yılında bir gazete onu "İstanbul'un bu cidden meşhur ve sevimli kadın dolandırıcısı" şeklinde takdim ediyordu.³⁸ Kuşkusuz basının görevi kamuoyunu bilgilendirmektir ama Eyüplü Halit neredeyse bir süper star gibi sunuluyordu. Hatta insanları nasıl dolandırdığına dair sırları ve taktikleri paylaşıyordu. Bir yandan insanları dolandırma yöntemleri ve kurbanlarının fazlalığı marifet gibi anlatılıyor, öte taraftan dolandırdığı kadınlarla ilgili ziyadesiyle *erkeksi* ve zaman zaman bayağı bir haber dili tercih ediliyordu. Mümtaz Faik (Fenik), 1929'da Eyüplü Halit'e ayırdığı köşesindeki yazısını bir ihtimal kinaye amacıyla yazmış olsa bile kullandığı üslup rahatsız ediciydi:

"Eyüplü Halit ona izdivaç vadettiye günaha mı girdi?... Zaten dünyada alıklar, aptallar olmasa akıllıym diye geçinenlerin akılları beş para etmez,

³⁵ Cumhuriyet, 5 Nisan 1930.

³⁶ Akşam, 10 Şubat 1930.

³⁷ Güler yüz, 19 Kanunusani 1338.

³⁸ Milliyet, Kanunuevvel 1929.

açlıktan nefesleri kokar... Geçim dünyası bu... Eyüplü Halid'in ne kabahati var?... Sersem kadın aldanıpta bütün varını yoğunu vermeseydi..."³⁹

Eyüplü Halit suçlarını katladıkça kıymete biniyordu. Öyle popülerleşmişti ki 1 Nisan şakalarına bile konu olmuştu. *Vakit* gazetesinin 1 Nisan 1930 tarihli nüshasındaki bir habere göre "kadın avcısı" Eyüplü Halit ile "erkek avcısı" Fındık Fatma evlenmişlerdi.

Fındık Fatma'nın fotoğrafıyla verilen haber, yani "espri" ertesi gün yalanlanarak bunun şaka olduğu duyurulmuştu.⁴⁰

Basının ona olan ilgisi hiçbir zaman azalmadı. Sekiz yıl hapisshanede yatıktan sonra bile hemen kimilerinin radarına giriyordu. 1938 yılında hapisshaneden çıktıktan bir ay sonra tekrar insanları dolandırmaya teşebbüs edip karakolluk olduğunda, onu sıcağı sıcağına ziyaret eden bir gazeteciydi. Kendisine olan ilginin o da bilincindeydi ve ziyaretine gelinmesinden şaşırılmış bir hali yoktu: "Siz gazeteciler hiç bizi unuttur musunuz, baksana dünya yüzüne çıkar çıkmaz karşıma geliverdiniz."⁴¹

Eyüplü Halit'in popülerliğinden etkilenenlerden bir diğeri Refik Halit Karay'dı. Onun yazısı yine espri mahiyetinde yazılmış olsa bile kadınlar ile erkekler arasında var olan ayrımı açık eden bir kurguya sahipti. Nitekim Refik Halit'in kinayeli uzun pasajında, Eyüplü, "kadın yüzünden bedbaht olan, ah, vah çeken nice erkeğin intikamını fazlasıyla almış bir Don Juan" dı.⁴²

Bir dolandırıcının bu şekilde sahnede olmasına ve kadınlarla ilgili tercih edilen üslubun nahoşluğuna kayda değer itirazlar gelmiyordu. Gerçi Naci Sadullah, bir dolandırıcının ifşaatının gazetelerde yayınlanmasını oldukça yadırgamış, "meslek haysiyetine münafi hareket" olarak gördüğü bu tavrı gazetecilik mesleğine yakıştırmamıştı ancak bu yine de istisna sayılırdı.⁴³ Naci Sadullah bir yazısını; hapisten aldığını iddia ettiği bir mektuba ayırarak bu manzarayı eleştirmişti. İddiasına göre kendisine mektubu Zıpzıp Hasan isimli bir mahkûm göndermişti ve meslektaşlarına yer verenlere teşekkür etmekteydi. O ve arkadaşları, dolandırıcılara gazetede yer verilmesinden ifti-

(Vakit, 1 Nisan 1930)

³⁹ Mümtaz Faik [Fenik], "Hikâyeler- Eyüplü Halidi Faka Bastırmaşlar!" Cumhuriyet, 11 Mart 1929.

⁴⁰ Vakit, 2 Nisan 1930; Vakit, 1 Nisan 1930.

⁴¹ Aygen, a.g.m.

⁴² Refik Halid Karay, "Eyüplü Halid ile Ben", Aydede, 26 Mayıs 1948.

⁴³ Naci Sadullah, "Meslek Haysiyetine Münafi Hareketler", Tan, 28 Haziran 1941.

har duyuyorlardı. Bununla birlikte Halit'in artık şöhretinin eskidiğini ve genç dolandırıcıların bunu kendilerine hakaret olarak gördüklerini aktarmaktaydı. Yazdığına göre Eyüplü Halit işin inceliklerini bilmiyordu. O kalubeladan beri aynı numaraları sergileyen demode bir dolandırıcıydı.⁴⁴ Böyle bir mektup gerçekten de yazılmış mıydı bilinmez ancak Naci Sadullah'ın şikâyeti kadınlarla ilgili kullanılan üsluptan çok bir dolandırıcının gazetelerde yer almasıdır. Halbuki belirttiğim üzere Eyüplü ve dolandırdığı kadınlarla ilgili verilen haberler/makaleler analiz edildiğinde tercih edilen üslupta kimi zaman son derece rahatsız edicidir. Bu zannediyorum toplumsal rollere dair bilinçaltının yansımasıdır. Mesela Eyüplü ile ilgili bir haber başlığı şöyledir: "Hangi yaşta olursa olsun kadınları kafese koyabilmek için en büyük tılsım 'güler yüz, tatlı dildir".⁴⁵ *Vatan*'daki hatıralarının kimi başlıklarında ise dolandırdığı kadınlar için "koca haspa", "yosma", "günâhkar çıyan" gibi çirkin ve argo nitelendirmeler kullanılmıştır.

Herkesin tanıdığı, bildiği, neler yaptığını araştırdığı Halit'in bu kötü namına hem katkı sunan ve hem de bundan nemalanmak isteyen kimi yazılı basın, söz konusu Eyüplü Halit olunca gerçekten de sınırları aşındırmıştı. Kadın av; dolandıran avcı; dolandırmak eylemi ise avlamak, bazen de kafeslemek olarak tanımlanıyordu. Bir gazete başlığını "Bir kadın daha avlandı. Avlayan Eyüplü Halit'dir"⁴⁶ şeklinde verirken *En Son Havadis* isimli gazete aynı vücut içerisindeki iki Eyüplü'den birini "insanların zaafını, hırsını bir av sahası haline koyan macera meraklısı Halit" olarak nitelendirmekteydi. Dolandırıcılık eylemleri macera, kendisi "İstanbul'un kazanovası" olup çıkıvermişti.⁴⁷ *Milliyet* ise çıtayı daha yukarılara çekmişti. Sözüm ona Eyüplü sanatçı, dolandırıcılık ise sanat: "Büyük sanatkârlar sanatlarını bir türlü terk edemiyorlar. Yaşları ilerlese bile. Meşhur Eyüplü Halit'in de bunlardan biri".⁴⁸

Son Söz

Yalan atmak ve insanları dolandırmak ne toplumların ne de dinlerin tasvip ettiği eylemlerdir. İnsanları dolandırmanın suç ve günah olarak kabul edilmesi ise bazılarında hiç işe yaramamıştı. Eyüplü Halit de bunlardan biriydi ve bu manada onun sıra dışı bir hayatı oldu. Onda ne kanunlar işe yaradı ne de hapishaneler; asla islah ol(a)madı. Zaten pek ceza da almıyor ya da onlarca sabıkasına rağmen kısa süreli cezalarla hapisten çıkıyordu. İşin ilginç tarafı

⁴⁴ Naci Sadullah, "Bir Dolandırıcının Mektubu", *Tan*, 19 Ağustos 1941.

⁴⁵ Kelepçe, 7 Kasım 1948.

⁴⁶ *Vatan*, 28 Haziran 1941.

⁴⁷ *En Son Havadis*, 27 Haziran 1941, *En Son Havadis*, 1 Temmuz 1941.

⁴⁸ Pençe, "İbret Aynası", *Milliyet*, 6 Kasım 1950.

ise dolandırdıkça, ceza aldıkça şöhreti artıyordu. Ne psikolojik durumu, ruh dünyası üzerine analizler ne ceza sistemi ne de kurbanların mağduriyetleri konusunda yeterli değerlendirilmeler yapıyordu. Mesela hiç kimse Eyüplü'nün neden bu kadar kadını, hem de evlilik vaadiyle kandırabildiğini sorgulamıyordu. Ancak biliyoruz ki söz konusu sosyal ve toplumsal düzende kadınların işleri erkeklerden daha zordu. Erkekler kamusal alanda daha özgürdü ve rollerin kalın çizgilerle belirlendiği bir düzende kadınlar için evlilik çok önemliydi. Bunun farkında olan Eyüplü önce statü, kibarlık, romantizm ve gösterişle kurbanlarını etkiliyor sonra da evlilik vaadiyle kadınları dolandırdıyordu.

Kaynakça

Arşiv

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, SALT Araştırma, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Arşivi

Sürelî Yayınlar

Akşam; Cumhuriyet; En Son Havadis; Güteryüz; Hakimiyet-i Milliye; Kelepçe; Kurun; Milliyet; Son Saat; Ulus; Vatan; Vakit; Yeni Sabah.

Kitap ve Makaleler

[Fenik], Mümtaz Faik, "Hikâyeler- Eyüplü Halidi faka bastırmuşlar!" *Cumhuriyet*, 11 Mart 1929.

Alaçam, Sabih, "Kaldırımcılık Nedir?", *Son Posta*, 10 Şubat 1939.

Augustinus, "Yalan Üzerine", çev: Özden Arıkan, *Cogito*, Güz 1998.

Aygen, Sabahaddin, "Meşhur Kadın Dolandırıcısı" *Haber*, 26 Temmuz 1941.

Bali, N. Rıfat, "Bir Dönemin Ünlü Dolandırıcısı", *Toplumsal Tarih*, Eylül 2008.

Bayazoğlu, Ü. *Hatırda Kalmaz Satırda Kalır 58 Portre*, Aras Yayıncılık, 2007.

Bolt, Roelf, *Yalancılar ve Sahtekarlar Ansiklopedisi*, çev: Tevfik Uyar, Domingo Yayınları, 2016.

Karay, Refik Halid, "Eyüplü Halid ile Ben", *Aydede*, 26 Mayıs 1948.

Kör Kadı, "Eyüplü Halit", *Vatan*, 27 Haziran 1941.

Mayer, George, *Türk Çarşısı*, çev: Yusuf Öztel, Kitabevi, İstanbul 2008.

Pençe, "İbret Aynası", *Milliyet*, 6 Kasım 1950.

Roth, Mitchel P. *Göze Göz, Suç ve Cezanın Küresel Tarihi*, çev: Barışhan Erdoğan, Can Yayınları, İstanbul 2017.

Sadullah, Naci, "Bir Dolandırıcının Mektubu", *Tan*, 19 Ağustos 1941.

Sadullah, Naci, "Meslek Haysiyetine Münafi Hareketler", *Tan*, 28 Haziran 1941.